



## O DUŠI SLOVENIJE I SLOVENAČKOM IDENTITETU

O Sloveniji najlakše i skoro sasvim rasterećeno razmišljaš kada si daleko u inostranstvu. Uzrok za to nije samo u opuštajućoj distanci koja omogućava jasniji pogled, već i u fizičkoj malenosti Slovenije (pod tim, naravno, ne mislim na duhovnu malenost): slovenački identitet se kroz istoriju oblikovao pre svega u odnosu prema drugim narodima. Naši nacionalni arhetipovi su, dakle, već zbog toga drugačiji od arhetipova nekih većih naroda, kao što su, na primer, Rusi, Francuzi ili Amerikanci koji možda (?) još uvek mogu da priušte sebi određenu dozu samoljublja. Mi, međutim, to nikako ne možemo. Ako se zatvorimo u sebe, naša nacionalna kultura će se pretvoriti u ustajalu staju u kojoj ćemo se neprekidno podbadati vilama za đubravo. Želimo da budemo pozitivni Slovenci, a upravo zbog zadrte želje za autentičnošću neprestano upadamo u zamku prizemne ograničenosti. Svi znamo da se nešto poput toga dešava na svim ravnicama naših društvenih struktura, što jasno otkriva i našu nesposobnost za komunikaciju u parlamentu.

Zar se nije Prešeren upravo u Beču opredelio za svoj i danas aktuelan stav evropskog pluralizma, *ne bi li nam srca zapalio za čast zemlje i među nama zacelio razdore*, i zar i Cankar nije oblikovao svoje ljubavi prema rodnoj zemlji možda pre svega u bečkom Ottakringu? Navešću još samo jednog pisca, inovatorski Kosovel je svoje avangardne poglede crpeo iz neprestanog duhovnog putovanja kroz svetske kulture (iako tokom svog prekratkog života duga fizička putovanja finansijski, nažalost, nije mogao sebi da priušti).

Tako ću i ja zabeležiti svoja razmišljanja na šta me je ljubazno pozvala revija *Apokalipsa*, a na osnovu putničkih dnevnika iz Australije, odakle sam se upravo vratio.

Dakle, mi, Slovenci, osuđeni smo na otvorenost. Ako nismo otvoreni, odmah počinjemo da zaudaramo i da se raspadamo. Nažalost, to još uvek ne znači da se kao celina ponašamo dovoljno otvoreno. Možda je otvorena ka svetu samo manjina koja nam utire put ka boljim danima. O tome je još Prešeren mnogo pisao. O zaslugama tih muškaraca i žena učili smo i dičili se njima u školi – a ipak, to su nekadašnje generacije. Nedovoljno, međutim, razmišljamo o tome kako se odnosimo prema savremenima. Mi, Slovenci, pravi smo majstori u tome da jedni drugima zagorčamo stvari, da ih učinimo težima za konačnu realizaciju. Toliko smo naviknuti na sve moguće prepreke koje su nam kroz istoriju postavljali drugi, da sada moramo da ih postavljamo sami sebi! Bez tih „orijentacionih tačaka“ osećali bismo se kao pijanac bez plota o koji bi mogao da se osloni.

Kako, dakle, stoje stvari sa dominantnom većinom? Ako, na primer, na londonskom aerodromu, na *boarding gate*-u za Ljubljanu, sretnoš gomilu pijanih slovenačkih momaka koji, čekajući na poletanje ka domu, već počinju da se zatvaraju u primitivne mitove seoskih veselja, upitaš se: kako to da još uvek nisu upoznali stvarne slobode i kako to da veruju da će se stešnjenosti osloboditi neobuzdanim nalivanjem i larmom?

Zbog kompleksa malenosti sigurno da imamo problema i sa vlastitom otvorenošću. U stranim zemljama često nalećemo na širokogrudu otvorenost kakvu kod kuće ne poznajemo i kakvoj možemo samo da se klanjamo. A koliko smo otvoreni mi sami? Je li naša „otvorenost“ možda samo jedan od onih nacionalnih mitova koje smo stvorili u vremenima kada smo bili razapeti između Beča i Beograda? Mitova o tome da smo veoma vredni i kreativni (u poređenju sa Beogradom), a istovremeno i veoma prirodni i otvoreni (u poređenju sa Bečom). Uvek smo se poredili sa drugom stranom ne bismo li se svom samoljublju pokazali boljima kada je reč o određenoj osobini.

Možda, zapravo, uopšte nismo otvoreni. Razapetost između Beograda i Beča mogli bismo razumeti i ovako: Neverovatno smo opterećeni kompleksom *matrijarhalne posesivnosti* sa jedne (Beograd) i *patrijarhalne discipline* sa druge strane (Beč). Uglavnom uopšte ne znamo da se otvorimo i izađemo iz svoje bivše porodice i da prerastemo modele koje određuju roditelji (na intimnoj ravni) ili nacionalni mitovi (na kolektivnoj ravni). Tako ostajemo previše zarobljeni u prošlosti. Na primer, ništa nismo učinili po pitanju zaista otvorene stambene politike i deca moraju da negde do svojih tridesetih vise kod svojih roditelja, što roditeljima obično, naravno, i te kako odgovara, dok deca imaju čudesno pokriće. Ili roditelji deci kupe stan – naravno, ukoliko su dovoljno bogati. Pošto takav gest decu ne vezuje ravnopravno za druge vršnjake (koji možda nemaju tu „sreću“ da imaju bogate roditelje), već, prikriveno, opet iznova za roditelje, ni to nije baš najbolji put ka zreloj otvorenosti. I, onda živimo kao da ima dvadeset ili trideset Slovenaca koji su u srodstvu, a ne dva miliona različitih.

\* \* \*

Možda se međusobno toliko jedemo zato što nešto slutimo, naime, neku mogućnost koju ćemo pre ili kasnije iskoristiti? Neku pravadnu slutnju na koju su drugi u savremenom tehnologizovanom svetu već zaboravili ili, ako još uvek nisu tehnologizovani, žude za tim da to što pre postanu?

U dalekim zemljama, na putovanjima kroz sve te tehnologizovane ili štreberske kulture ili kroz one koje se još uvek traže, više puta mi se dešavalo da intimno razgovaramo o onome šta osećamo duboko u srcu. U dalekom svetu za oslušivanje srca često se ne treba toliko napinjati koliko u Evropi, a još manje u Sloveniji. Pitaju me za moj jezik koji im se čini izuzetno zanimljivim i spremni su i da me slušaju. Izuzetno im se dopada kada im pričam o tome kako i mi imamo *dvojину* koja svojim intimnim značenjem poručuje nešto veoma lepo što se na drugim jezicima ne može izraziti. I kažem im kako kod nas sadržaj rečenice ne zrači iz nekoliko dominantnih *subjekata* (kao, na primer, u germanskim jezicima), već su u osnovi sve reči ravnopravne, postavljene u tišinu, i tek, kompleksno, nastavci za oblik na kraju pojedinačnih reči definišu strukturu u informativnu celinu sa značenjem. Slovenački jezik u strukturi rečenice ne zrači energiju iz centralnog subjekta, ne otkriva tako podrazumljivu želju za kontrolom koju bi subjekt vršio nad celinom.

To je veoma važno, jer jezik prilično utiče na način razmišljanja. Kod Slovenaca posebno, jer naš nacionalni identitet zasniva se pre svega na arhetipovima koji su suptilno *zakodirani u naš jezik* (na to često upozorava Janko Rožič). U prošlosti nismo imali svoje kraljeve,

nismo gradili velike katedrale, ali zato smo našli drugačiji način da izrazimo svoju samobitnost. Očuvali su se neki arhaični elementi (na primer pomenuta dvojina), što naravno još uvek nije ništa loše. Pre suprotno tome. Navodno, slovenački jezik ima još mnogo sačuvanih srodnosti sa sanskritom, veoma starim i izuzetno osmišljenim jezikom u kojem mnoge značenjske nijanse reči *duša* opisuje nekih čak sto različitih reči.

Na glavnom slovenačkom institutu prirodnih nauka gde inače radim, iz usta veoma obrazovanih i uglednih ljudi, više puta imam priliku da čujem zaista čudnu misao da ćemo „s razvojem globalne civilizacije polako sasvim usvojiti engleski, koji je ipak toliko praktičniji jezik, jer je danas u sve većoj upotrebi“. Možda se sa stanovišta *fahidiota* čini da to ima smisla, ali dugoročno ne možemo izbeći kulturne determinante: uniformnost jezika predstavljala bi katastrofalan gubitak kulturne raznolikosti sveta, a u vezi sa tim i katastrofalan pad ljudske kreativnosti i na kraju krajeva i degeneraciju čoveka – dakle, nešto što opisuje Fukujama u svojoj najnovijoj knjizi *Poslednji čovek*. Prognoze iz njegove prethodne knjige *Kraj istorije* nisu se ostvarile i možemo očekivati da se ni kraj čoveka neće dogoditi. Dakle, dugoročno gledano, pre ili kasnije će se pojaviti inovatori koji će naći put iz opasnosti degeneracije upravo uvođenjem svežih pogleda, spasonosnih različitosti.

Moj pomenuti Institut je Slovenija u malom. Uzgred, zar se ne dešava nešto slično u našoj politici? Neki „ugledni ljudi“ bi želeli da nas postave u vazalan odnos prema „razvijenom Zapadu“, guraju nas u razne proameričke (prikriveno imperijalne) vojne saveze i tako dalje, jer im se to čini „najpraktičnijim“ – a pritom su zaboravili da su takve veze zdrave samo ako u njih ulazimo sa oblikovanim identitetom i samobitnošću, ravnopravni sa drugim narodima. Naravno da je imamo, ali ne unutar uskih političkih mreža u koje pokušavaju da nas uhvate razni oportunisti, a možda čak i izdajnici. (Kako je teško izgovoriti tu reč, jer znam da su izdajnici postali „dobronamerno“, svojom glupošću.)

Za osvešćenog čoveka u savremenom društvu *kulturni pluralizam* je osnovni uslov, *conditio sine qua non potest*. Upravo mi imamo dosta iskustva sa pluralizmom. Menjali smo vladare, političke sisteme, države... Imamo izuzetno mnogo dijalekata. Takođe, naša priroda pokazuje neverovatnu *geografsku i biološku raznolikost*, da bukvalno očarava svakog stranca koji dođe kod nas.

Ne možemo se zavaravati da ćemo moći da razmišljamo kao neko ko govori, na primer, engleski. Ni najmanje nije u pitanju to da bi neki narod bio bolji ili gori, već jednostavno, *različitost* koje treba biti svestan. Na primer, mi Slovenci moraćemo da pronademo nešto drugo nego što je taj moderni *manipulativni kapitalizam* kakav možemo primetiti u savremenom zapadnom (i sada već globalnom) društvu. U njemu nikada nećemo biti tako „uspešni“ kao što su, na primer, Englezi, Amerikanci ili Australijanci – ali zato imamo toliko već mogućnosti da se u ovo vreme koje se sve više otkriva kao velika duhovna kriza svetske civilizacije pre od drugih oslobodimo potrošenih modela.

Iako smo fizički mali, duhovno možemo biti veliki. Veličinu izražavamo pružanjem svežih pogleda, dubokih uvida koji su sazrevali kroz naše jedinstveno istorijsko iskustvo. Navešću samo jedan primer: na našem tlu je tokom Prvog svetskog rata milion vojnika umrlo na Soškom frontu. To je veoma uticalo na naš nacionalni karakter. Gnušamo se osvajačkih ratova, ali znamo da se odupremo okupatoru. Čini mi se da smo već tada spoznali svu ništavnost imperijalne vojne idejnosti. I Republika Slovenija, kao mala država, dobija podršku i

naklonost velikih sila pre svega zbog miroljubive tamponske uloge među moćnijima od nas. To je naš veliki politički adut kojeg smo premalo svesni.

U savremenom svetu narastajućeg haosa, kada se osnovno životno iskustvo u masovnoj kulturi sve više nadomešćuje *virtualnom stvarnošću*, sa kojom se ionako lepo može manipulirati, takve spoznaje su izuzetno dragocene. Neke države koje su opterećene imperijalnom prošlošću (uticajne države Evrope) ili sadašnjosti (Amerika) do tih spoznaja će morati još nekako da dođu, ali svakako hoće, jer svet ne može još dugo opstati u sve haotičnijoj igri moći. Sve imperije su na kraju propale.

Pomenuo sam samo jedan primer, ali mogli bismo da istražujemo i dalje. Radije ću navesti još samo to: u ovo vreme, kada se zbog neslućene informacijske povezanosti sve više probuđenih ljudi okreće potrazi za takvim *ljudskim jezikom* da bi u njemu svi stanovnici planete bolje razumeli jedni druge, i nama su, upravo nama, date izuzetne mogućnosti. Ne znam da li možda upravo zato što smo toliko dugo stajali u čekaonici, u hodniku tišine, umesto u dvorani glasnih? U tom dugom periodu smo oblikovali u svojim snovima spoznaju o unutrašnjoj slobodi. Spoznaju koja veje kroz prostore i vremena, preuzima mnogobrojne kreativne oblike i sada može da bude poklon čitavom osećajnom svetu. Jedino to je naš put: otvorenost ka svetu, ali otvorenost sa spasonosnim i iznad svega dragocениm spoznajama. Po njima će moći da nas prepozna ceo svet.

(Sa slovenačkog prevela **Ana Ristović**)